

نظریه و نقد ادبی

درسنامه‌ای میان‌رشته‌ای

جلد اول

فرمالیسم، روانکاوی، ساختارگرایی، روایت‌شناسی،
نقد اسطوره‌ای - کهن‌الگویی، تاریخ‌گرایی نوین، نقد لاکانی

دکتر حسین یابیده

استاد نظریه و نقد ادبی دانشگاه علامه طباطبائی

تهران

۱۳۹۸

سارمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

۱۳	..	سخن آعاریں .
۱۴		تمایرگذاری بین «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد»
۱۷		مثالی ار «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد»
۱۹		ساحتار این کتاب
۲۱		سحی نا مدرس این کتاب

فصل ۱

فرمالیسم

۲۵		ملاحظات کلی درباره‌ی فرمالیسم
۲۹		اصول و مفروضات بنیادین فرمالیسم
۳۷		روش‌شناسی نقد فرمالیستی
۴۶		متونی که برای نقد شدن نا رویکرد فرمالیستی مناسب‌ترید
۴۷		پرسش‌هایی که منتقدان فرمالیست می‌خواهند پاسخ دهند
۵۰		مرزیت‌ها و محدودیت‌های فرمالیسم
۵۵		چگونه نقد فرمالیستی نویسیم
۵۷		نمونه‌ای ار نقد ادبی فرمالیستی
۵۷		«جمعه»
۵۸		خوانشی فرمالیستی ار شعر «جمعه»
۶۳		مروری بر نقد فرمالیستی شعر «جمعه»
۶۶		اصطلاحات کلیدی فرمالیسم

اصطلاحات نظریه و نقد ادبی (فارسی به انگلیسی)	۴۲۷
اصطلاحات نظریه و نقد ادبی (انگلیسی به فارسی)	۴۴۳
مراجع	۴۵۷
مراجع فارسی	۴۵۷
مراجع انگلیسی	۴۵۹
نمایه	۴۶۵

سخن آغازین

آنچه در این مقدمه می‌خوانید:

- تمایزگذاری بین «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد» ۱۴
- مثالی از «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد» ۱۷
- ساختار این کتاب ۱۹
- سخنی با مدرس این کتاب ۲۱

سوگند به قلم و آنچه نا آن می‌نویسد

(قرآن، سوره‌ی قلم، آیه‌ی ۱)

نظریه و نقد ادبی را می‌بایست نه به مرحله‌ی درسی محدود به تحصیلات دانشگاهی، بلکه چنان مجموعه‌ای از چهارچوب‌های مختلف اندیشگانی برای فهم و تعبیر جهان پیرامون ما بیاموریم در سال‌های اخیر، نقد ادبی در کانون توجه دانشجویان و علاقه‌مندان ادبیات بوده است هم انحصارها و کانون‌های ادبی که جلساتی به منظور بررسی آثار ادبی برگزار می‌کند و هم پژوهشگران دانشگاهی (بویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی در پایان‌نامه‌ها و رساله‌های‌شان)، توجه وافر به نقد از خود نشان داده‌اند مطالعه بیست که بگوییم هر هفته ده‌ها جلسه‌ی نقد **رمان** و مجموعه داستان و شعر و فیلم در بسیاری از دانشگاه‌ها و شهرهای کشور ما برگزار می‌شود گاهی گدرا به مقالات نشریات دانشگاهی در رشته‌های ادبیات (اعم از ادبیات فارسی و حر آن) نشان می‌دهد که اکثر مقالات منتشرشده در آن‌ها به

حورهی نقد ادبی مربوط می‌شود، همچنان که بسیاری از دانشجویان مایل‌اند آثار کهن را هم بر اساس نظریه‌های نقادانه بررسی کنند به موارد این تحولات، نوشتن مقالات کوتاه نقادانه در مطبوعات ما به یک روال تبدیل شده، به گونه‌ای که ستون ثابتی در روزنامه‌ها و بخش ثابتی از محله‌ها به بررسی آثار ادبی اختصاص یافته است تحولاتی که اشاره کردیم، همگی نشانه‌ی عطف توحه به موضوع نقد و حواش نقادانه‌ی آثار ادبی‌اند و یقیناً باید آن‌ها را رویدادهایی حسسته محسوب کرد با این همه، بررسی وضعیت مطالعات ادبی در دانشگاه‌ها و ارزیابی دقیق مقالات نشریات و محتوای جلسات محافل و کانو‌های ادبی، حکایت از خلط سه مقوله‌ی متفاوت دارد. «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد» بحاست که تفاوت این سه مقوله را در این جا به اختصار بررسی کنیم

تمایزگذاری بین «تحلیل»، «مرور و معرفی» و «نقد»

۱ «تحلیل»

یکی از راه‌های پرداختن به آثار ادبی، حواه به صورت مکتوب (مثلاً در قالب مقاله) و حواه به صورت شفاهی (مثلاً در قالب سخنرانی در انجمنی ادبی، یا تدریس در کلاس‌های دانشگاه)، تحلیل است اصطلاح «تحلیل» در مطالعات ادبی از علم شیمی به عاریت گرفته شده است شیمی‌دانان به منظور تحلیل هر ماده‌ای در آزمایشگاه، آن را به عناصر تشکیل‌دهنده‌اش تحریه می‌کنند و نشان می‌دهند که آن عناصر در ترکیب با یکدیگر چگونه باعث به وجود آمدن ماده‌ی مورد نظر شده‌اند به طریق اولی، در مطالعات ادبی «تحلیل» به آن نوع بررسی‌ای از متون ادبی اطلاق می‌شود که طی آن، عناصر به وجودآورنده‌ی متنی خاص یک‌به‌یک مشخص می‌گردند و سپس همپیوندی آن عناصر و نحوه‌ی ساختارآفرینی آن‌ها در متن مورد نظر بررسی می‌شود مراد از «تحلیل»، فرایندی است که با تحریه‌ی متن به عناصر تشکیل‌دهنده‌اش رمیبه‌ای برای کاربرد نظریه ایجاد می‌کند

تأثیر آثار ادبی در حواصده، موضوعی پُررمر و رار و صرفاً ستودنی بیست نه

سحس دیگر، علت گیرایی یک رمان نا یک قطعه شعر یا یک فیلم را ناید نتوان با استدلال تبیین کرد صرف گفتن این که «این رمان نه راستی یک شاهکار است» یا «این داستان بی نظیر است» یا «این شعر انسان را مسحور می کند و نه دنیای دیگری می برد»، در واقع هیچ چیز راجع به آن رمان یا داستان یا شعر نمی گوید در قرن نوردهم، رمایی که هور مطالعات نقادانه ی حدید درباره ی ادبیات شروع شده بود، به منظور بررسی متون ادبی، ویژگی های سسکی این متون صرفاً طبقه بندی و فهرست می شدند مثلاً در بررسی شعر، به این اکتفا می شد که شعر مورد نظر از نظر عروسی بررسی شود و نوع ورن به کار رفته در آن مشحص شود، یا صایع بدیعی و لفظی شعر نام برده شود اما آنچه در این نوع بررسی به کلی معمول می ماند، عبارت بود از بحث درباره ی چگوبگی برآمدن معنای شعر در نتیحه ی عملکرد ورن شعر و صاعات ادبی ای از قبیل استعاره و تشبیه و حساس و غیره متقالباً در «تحلیل»، هدف دقیقاً تبیین همین موضوع است که چگوبه حرئیات یا عناصری ماسد ورن و صاعات ادبی در شعر، یا راویه ی دید و شحصیت پرداری در داستان، به شکل گبری و القای معنایی حاص محر می شود

۲ «مرور و معرفی»

شکل دیگری از بررسی متون ادبی عبارت است از «مرور و معرفی» یا «ریویو» مقصود از «مرور و معرفی» نوشته ای کوتاه در مطبوعات است که در آن، نویسنده اثر ادبی تاره انتشار یافته ای را به حواسدگان می شناساند در این نوع نوشتار، قیل از هر چیز معمولاً اطلاعات کتاب شاحتی ذکر می شوند تا حواسده بداند که کتاب مورد نظر را چه کسی تألیف کرده، عنوان کتاب چیست، چند صفحه دارد، کدام ناشر آن را منتشر کرده، در چه تاریخی منتشر شده است و به چه بهایی به فروش می رسد نویسنده ی مقاله سپس نا مرور بخش های مختلف کتاب، شاحتی از محتوای آن به دست می دهد در این مرور، ممکن است نویسنده به آثار قلبی همین مؤلف اشاره کند و حایگاه این اثر حدید را در مقایسه نا آثار قلبی او توضیح بدهد در این نوع مقاله، ممکن است نویسنده اظهار طرهایی ارزش گذارانه بیر نکند حاصل چنین نوشته ای